

JAZYKOVEDNÝ ZÁPISNÍK

ROČNÍK 33 – 34
2014 – 2015

BULLETIN
SLOVENSKEJ JAZYKOVEDNEJ SPOLOČNOSTI
PRI JAZYKOVEDNOM ÚSTAVE ĽUDOVÍTA ŠTÚRA SAV

JAZYKOVEDNÝ ZÁPISNÍK

ROČNÍK 33 – 34
2014 – 2015

Bratislava
Slovenská jazykovedná spoločnosť
pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV

Slovenská jazykovedná spoločnosť pri JÚLŠ SAV
Panská 26
811 01 Bratislava

Zostavovateľka: Katarína Gajdošová

Obsah

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za obdobie od 24. 10. 2013 do 28. 10. 2015.....5

Zápisnica z Valného zhromaždenia Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, konaného 28. 10. 2015 v Bratislave..... 10

XXIII. kolokvium mladých jazykovedcov..... 12

XXIV. kolokvium mladých jazykovedcov..... 12

Zoznam prednášok, seminárov a konferencií uskutočnených v rámci činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri JÚLŠ SAV v rokoch 2014 – 2015..... 13

    Bratislava..... 13

Tézy prednášok..... 16

    Vladimír Benko: Kompatibilné kolokačné gramatiky pre webové korpusy Aranea..... 16

    Jaroslav David: Toponymická krajina moderního mesta..... 16

    Ján Kačala: Od slova k syntagme a k syntagmatickému slovosledu..... 18

    Janka Klincková: Och, tie vzťahy! Gramatika, sémantika a pragmatika slovies *byť, dať, ísť* 19

    Eva Minářová: Vybrané rysy súčasnej mediálnej komunikácie v českém jazykovém prostredí (Funkční specifičnost shodných přívlasků aj.)..... 20

    Vladimír Patráš: Komunikačno-kultúrne pohľady na takzvanú politickú korektnosť..... 23

    Vladimír Patráš – Pavol Odaloš – Jaromír Krško – Lujza Urbancová: Exkurzie do lingvistiky – Pobierowo 2014..... 24

        Pobierowo 2014: Sociokultúrne kontexty vo výskumoch hovorovej slovenčiny. Vladimír Patráš..... 24

        Pobierowo 2014: Onymické registre v komunikácii a kontakte rozličných sociokultúr. Jaromír Krško..... 25

        Pobierowo 2014: Zvieracie dysfemizmy a ich použitie v komunikácii. Lujza Urbancová 26

    Juraj Vaňko: Čo sú syntaktické kategórie?..... 27

Zoznam členov SJS pri JÚLŠ SAV v roku 2014..... 35

Zoznam členov SJS pri JÚLŠ SAV v roku 2015..... 37

Správa o činnosti Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV za obdobie od 24. 10. 2013 do 28. 10. 2015

1. V predchádzajúcom funkčnom období viedol SJS výbor zvolený na Valnom zhromaždení 24. 10. 2013 v tomto zložení: predsedníčka – prom. fil. Adriana Ferenčíková, CSc., podpredsedovia – prof. PhDr. Slavomír Ondrejovič, DrSc., Mgr. Bronislava Chocholová, PhD., tajomníčka – Mgr. Katarína Gajdošová, hospodárka – Mgr. Daniela Majchráková. Členmi výboru SJS ďalej boli tiež Mgr. Alexandra Jarošová, CSc., Mgr. Gabriela Múcsková, PhD., a prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc., ako aj predsedovia pobočiek: v Banskej Bystrici – Mgr. Lujza Urbancová, PhD., v Prešove prof. PhDr. Daniela Slančová, CSc., v Nitre – Mgr. Renáta Hlavatá, PhD., v Ružomberku – prof. PhDr. Jozef Mlacek, CSc., a v Trnave PaedDr. Ľubomír Rendár, PhD. Revízorkami boli Mgr. Iveta Vančová a Mgr. Renáta Ondrejková. Výbor sa v širšom zložení schádzal raz ročne na začiatku kalendárneho roka pri plánovaní činnosti a v užšom zložení priebežne počas roka podľa aktuálnych potrieb SJS, ktoré vyplývali z organizovania konkrétnych akcií.

2. Členskú základňu SJS dnes tvorí 147 členov. V priebehu uplynulého funkčného obdobia navždy opustili rady členov SJS PhDr. Eva Rísová, doc. PhDr. František Kočiš, CSc., a prof. PhDr. Rudolf Krajčovič, CSc. Ôsmi členovia vystúpili zo spoločnosti alebo im bola z dôvodu dlhodobého neplatenia členského pozastavená činnosť (I. Lanstyák, T. Deptová, A. Gall, J. Vrábľová, V. Cabanová, J. Dolník, E. Frühaufová, E. Pícha). Výbor na svojich zasadnutiach schválil troch nových členov (H. Ľos Ivoríková, M. Klimovič, R. Sabo).

3. Slovenská jazykovedná spoločnosť pri JÚLŠ SAV vo funkčnom období od 24. 10. 2013 do dnešného dňa pokračovala v tradičných aktivitách, ktorými sú podľa STANOV SJS predovšetkým:

- popularizačná činnosť v oblasti jazykovedy realizovaná formou prednášok,
- organizačná činnosť a príprava, resp. spolupráca pri príprave vedeckých podujatí, seminárov a konferencií,
- edičná činnosť spočívajúca v redakčnej príprave odborných materiálov a ich publikovaní v záujme popularizácie jazykovedy.

3.1. V rámci SJS sa vo všetkých pobočkách v priebehu vymedzeného obdobia organizovali najmä vedecké prednášky. V **bratislavskej pobočke** sa uskutočnilo 14

prednášok: O. Škvareninová: *Ku kategórii priestoru*, Ľ. Ďurovič: *Niektoré jazykovedné a kultúrnohistorické uzávery z komentovanej reedície Bardejovského katechizmu*, V. Benko: *Kompatibilné kolokačné gramatiky pre webové korpusy Aranea*, M. Majtán: *Priezviská na Slovensku* (jubilejná prednáška spojená s prezentáciou knihy), V. Cvrček: *O jazykovém kontextu z kvantitatívneho korpusového pohľadu*, S. M. Newerkla: *Autor všeslovanskej gramatiky, štajerský Čech Maximilián Václav Šimek (1748 – 1798) a jeho názory na slovenčinu*, spoločná prednáška Z. Rudnik-Karwat a P. Kowalski: *Współczesna terminologia językoznawcza: teoria i praktyka systemu informacyjnego iSybislaw*, A. Jarošová: *Slovenské slovo v slovníku z pohľadu času a normy*, J. David: *Toponymická krajina mesta. Na príkladu českých mladých měst*, H. Gladkova: *Povaha kategorie jmenného rodu ve slovanských jazycích. Na okraj (ne)utichající české genderové bouře v jazyce*, M. Harvalík: *Apelativa a propria v interakci proprielizace a apelativizace*, J. Vaňko: *Čo sú syntaktické kategórie?*, A. Ferencíková: *Slovotvorná problematika v IV. zväzku lexikálno-slovotvornej série Slovenského jazykového atlasu*, Ľ. Kralčák: *Štúrove bratislavské prednášky z lingvistiky*.

V **Prešove** bolo v tomto období deväť prednášok: Ľ. Liptáková: *Čo potrebuje dieťa vedieť o materinskom jazyku? O vzťahu a štruktúre implicitných a explicitných jazykových znalostí dieťaťa mladšieho školského veku*, J. Kačala: *Od slova k syntagme a k syntagmatickému slovosledu*, dve prednášky R. Tokarski: *Konotacja semantyczna i otwarta definicja znaczeniowa słowa a Czy semantyka jest dyscypliną autonomiczną?*, A. Jarošová: *Slovenské slovo v slovníku z pohľadu času a normy*, J. Dudášová-Kriššáková: *Fonologický systém slovanských jazykov z typologického hľadiska* (prednáška spojená s prezentáciou rovnomennej knihy), V. Benko: *Aranea: Webové korpusy (nielen) pre výučbu jazykov*, S. Katalin: *Speech Acts in the Hungarian Language (Request, apologizing, compliment response)*, M. Šimková: *Slovenčina v zrkadle dát Slovenského národného korpusu* (prednáška a praktický workshop).

V **Ružomberku** odznelo päť prednášok, pričom prednášajúcimi boli v spoločnej prednáške D. Baláková – V. Kováčová: *Biblická frazeológia v úze mladej generácie*, J. Findra: *Charakteristika javiskovej reči*, I. Bertl: *Fonetické a grafologické koreláty extroverze a introverze osobnosti*, J. Šindelárová: *Onomastika a škola*, O. Orgoňová: *Čo (ne)vieme o profesionalizmoch*.

V **Nitre** bolo 13 prednášok: dve prednášky mal J. Pavlovič: *Náboženský štýl (interdisciplinárna nonkonformná analýza na podloží komunikačnej teórie a Mikovej*

štylistiky) a *Štylistika diskurzov (možnosti aplikácie rétorickej teórie J. Krausa)*, ďalej J. Glovňa: *Jazyk Slovákov v Srbsku*, P. Bakay: *Z dejín grafológie*, M. Olšiak: *Zvuková kultúra jazykových prejavov televízneho spravodajstva*, J. Kačala: *Prístup jazykovedca k literárnemu dielu*, K. Dudová: *Základné impulzy kognitívnej lingvistiky*, J. Vaňko: *Slovenčina na začiatku 21. storočia*, T. Bánik: *Sociolingvistický výskum nárečí na Slovensku*, S. Koruniak: *270 rokov kultúrnej, spoločenskej a náboženskej kontinuity Slovákov vo Vojvodine*, A. Maťovčík: *Osobné spory a rozpory Ludovíta Štúra*, M. Bugárová: *Vzťah zvukovej a významovej stránky vety*, R. Hlavatá: *Umelecký text, jeho komunikačné stvárnenie a práca editora s textom*.

V **Banskej Bystrici** sa uskutočnilo 11 prednášok: B. Ciešla: *Oficjalnosť i nieoficjalnosť w mediach*, K. Gajdošová: *Seminár o SNK*, P. Odaloš: *Literárny mýta v slovenskej literatúre*, J. Klincková: *Och, tie vzťahy! Gramatika, sémantika a pragmatika sloviess byť, dať, ísť*, spoločná prednáška V. Patráš – P. Odaloš – J. Krško – L. Urbancová: *Exkurzie do lingvistiky – Pobierowo 2014*, E. Minářová: *Výbrané rysy súčasnej mediálnej komunikace v českém jazykovém prostředí (Funkční specifčnosti shodných přívlastků aj.)*, V. Patráš: *Komunikačno-kultúrne pohľady na takzvanú politickú korektnosť*, J. Krško: *Kohézia apelatívnych a onymických registrov*, J. Kesselová: *Prototypový efekt a pádová sémantika (príbeh inštrumentálu)*, J. M. Tušková: *Diachronní a synchronní aspekty brněnských uličních názvů*, J. Kačala: *Ludovít Štúr ako jazykovedec*. Do konca roka plánujú v Banskej Bystrici ešte dve ďalšie prednášky: V. Panajotov: *Transkripcia ako lingvodidaktický problém* a D. Škvarna: *Je Ludovít Štúr aktuálny aj v súčasnosti?* Trochu netradičným podujatím v Banskej Bystrici bolo predstavenie v Bábkovom divadle na Rázcestí v Banskej Bystrici s názvom *Náukobeh slovenčiny*.

V **Trnave** boli dve prednášky: J. Hladký – L. Rendár: *O jazykovej kultúre a jazykovej nekultúre*, M. Majtán: *Vývin pomenúvania osôb na Slovensku*.

3.2. V oblasti organizovania vedeckých podujatí k už tradičným akciám pravidelne organizovaným Slovenskou jazykovednou spoločnosťou patrí *Kolokvium mladých jazykovedcov*. Koncom roka 2013 (20. – 22. 11. 2013) sa konalo *XXIII. kolokvium mladých jazykovedcov*, a to v Kongresovom centre Modra-Harmónia, ktoré organizovala Katedra slovenského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty UCM a organizačný tím pod vedením Jany Pišovej. Zúčastnilo sa na ňom asi 60 kolokvialistov, najmä zo Slovenska a z Čiech. Nasledujúce, *XXIV. kolokvium mladých jazykovedcov* (asi 90 účastníkov) sa konalo až tento rok v dňoch 9. – 11. 9. na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovy v Prahe a organizovali ho

bratislavská pobočka spolu s FF KU, organizačný tím podujatia viedla prof. PhDr. Hana Gladkova, CSc., za JÚLŠ SAV G. Múcsková a K. Gajdošová.

SJS sa (či už spolu s JÚLŠ SAV, alebo jednotlivými fakultami, kde pobočky pracujú) organizačne podieľala na príprave ôsmich vedeckých podujatí.

V roku **2013** (23. – 25. október) sa konalo *Celoslovenské stretnutie jazykovedcov* v Častej-Papierničke spojené s Valným zhromaždením SJS. Okrem toho sa v Prešove uskutočnila prezentácia monografie Mgr. Stanislavy Zajacovej, PhD., *Komunikačné registre v rolových hrách detí. Výsledky sociolingvistického experimentu*. Publikáciu uviedla doc. PaedDr. Jana Kesselová, CSc.

V roku **2014** sa konala *19. slovenská onomastická konferencia* (28. – 30. apríl 2014, Bratislava, vedecká konferencia venovaná životnému jubileu Milana Majtána) – následne vyšiel aj konferenčný zborník. Ďalej sa konal pracovný seminár *Perspektívy lexikografického spracovania slovenského jazyka*, a to 25. – 27. júna 2014 v Študijnom a kongresovom stredisku v Modre-Harmónii. Prešovská pobočka zorganizovala 6. a 7. 2. 2014 pracovný seminár *Problémy valenčnej lexikografie*, pričom prednášajúcimi boli doc. RNDr. Markéta Lopatková, Ph.D., z Ústavu formálnej a aplikovanej lingvistiky Matematicko-fyzikálnej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe a Mgr. Alexandra Jarošová, CSc., a Mgr. Nicol Janočková, PhD., z Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV v Bratislave. Koncom roka sa tiež v Prešove konal vedecký seminár venovaný životnému jubileu doc. PhDr. Ladislava Bartka, CSc., pod názvom *Variety jazyka a jazykovedy. Východoslovenské nárečia v minulosti a dnes* (5. december 2014).

V roku **2015** sa konala *vedecká konferencia venovaná okrúhlemu životnému jubileu prof. PhDr. Lubomíra Ďuroviča, DrSc.* (26. máj 2015, Bratislava, na zostavení zborníka pracujú G. Múcsková a T. Lakatoš) a včerajšia konferencia *Jazykovedné dielo Ľudovíta Štúra v historických a súčasných interpretáciách* (z ktorej sa tiež plánuje vydať zborník príspevkov). V Prešove sa 26. 2. 2015 konala prezentácia publikácie *Šesťdesiat rokov akademickej jazykovednej slovakistiky v Prešove* (eds. D. Slančová – M. Ološtiak. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2014), a to v rámci podujatia *Spoznaj svojich učiteľov ako vedcov*. Publikáciu uviedla prof. PhDr. Daniela Slančová, CSc.

3.3. Popri prednáškovej a organizačnej činnosti je treťou podstatnou zložkou práce SJS edičná činnosť. Spočíva v redakčnej príprave a vo vydávaní výstupov z usporiadaných konferencií, čo sa realizuje najmä v spolupráci s JÚLŠ SAV (o stave prípravy týchto výstupov

som už hovorila vyššie). Ďalej spočíva v redakčnej príprave a publikovaní informatória SJS pri JÚLŠ SAV – *Jazykovedného zápisníka* a zborníkov *VARIA* z KMJ.

Vydávanie zborníkov z jednotlivých podujatí sa darí splňať v priebehu jednoročného alebo jeden a polročného obdobia. Čo sa týka *Jazykovedného zápisníka*, na internetovej stránke SJS môžete nájsť všetky staršie čísla aj najnovšie číslo zápisníka 31 – 32 za r. 2011 – 2013. Ako som informovala na predchádzajúcom VZ v r. 2013, z podkladov, ktoré pripravili S. Ondrejovič, L. Dvonč a M. Nábělková, sme zostavili *Spisy SJS I (Minulosť a prítomnosť stavovskej organizácie slovenských jazykovedcov)*, pričom vyšli koncom minulého roka. Spoločnosť sa finančne podieľala aj na vydaní kolektívnych monografií pripravených v prešovskej pobočke, a to *Registre jazyka a jazykovedy* a *Šesťdesiat rokov akademickej jazykovednej slovakistiky v Prešove*.

Čo sa týka zborníka *VARIA*, tento rok sa podarilo vydať zborník z XXI. kolokvia (bystrického), koncom minulého roka vyšiel zborník z XXII. kolokvia mladých jazykovedcov (nitrianskeho), obidva teda nájdete na webe SJS. Zborník z XXIII. kolokvia pripravuje trnavská pobočka, dúfame, že čoskoro pôjde do tlače.

V tejto súvislosti by som sa v mene celého výboru spoločnosti aj touto cestou chcela poďakovať nielen editorom zborníkov *VARIA*, ale najmä našej tajomníčke K. Gajdošovej, ktorá sa príkladne stará o našu internetovú stránku a o to, aby všetko, čo v rámci SJS vyšlo, bolo čo najskôr aj na stránke.

Bratislava 28. 10. 2015

Bronislava Chocholová

**Zápisnica z Valného zhromaždenia Slovenskej jazykovednej spoločnosti
pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV,
konaného 28. 10. 2015 v Bratislave**

Účastníkov na Valnom zhromaždení SJS pri JÚLŠ SAV privítala predsedníčka spoločnosti prom. fil. A. Ferenčíková, CSc. Účastníci si minútou ticha uctili pamiatku členov našej spoločnosti, ktorí nás v uplynulom období opustili (F. Kočiš, R. Krajčovič, E. Rísová, D. Király). Podpredsedníčka SJS pri JÚLŠ SAV B. Chocholová navrhla schváliť program stretnutia:

- 1) voľba návrhovej komisie,
- 2) voľba volebnej komisie,
- 3) prednesenie *Správy o činnosti SJS pri JÚLŠ SAV za obdobie od 24. 10. 2013 do 28. 10. 2015*,
- 4) prednesenie správy Revíznej komisie SJS pri JÚLŠ SAV,
- 5) voľba nového výboru SJS pri JÚLŠ SAV,
- 6) iné a diskusia.

Program podujatia bol jednomyselne schválený.

- 1) Do návrhovej komisie boli jednomyselne schválené nasledujúce členky: K. Balleková, M. Nábělková a I. Valentová.
- 2) Do volebnej komisie boli jednomyselne schválení nasledujúci členovia: D. Slančová, A. Závodný a S. Duchková.
- 3) Podpredsedníčka SJS pri JÚLŠ SAV B. Chocholová predniesla *Správu o činnosti SJS pri JÚLŠ SAV za obdobie od 24. 10. 2013 do 28. 10. 2015*. Správa bola prítomnými vzatá na vedomie.
- 4) Prítomní členovia SJS pri JÚLŠ SAV vzali *Správu Revíznej komisie* na vedomie.
- 5) V rámci voľby nového výboru SJS pri JÚLŠ SAV boli navrhnutí nasledujúci členovia:
  - predsedníčka: A. Ferenčíková
  - podpredsedovia: S. Ondrejovič, B. Chocholová
  - hospodárka: D. Majchráková
  - tajomníčka: K. Gajdošová

kandidáti do výboru: A. Ferenčíková, K. Gajdošová, B. Chocholová, A. Jarošová, D. Majchráková, G. Múcsková, S. Ondrejovič, I. Valentová, J. Pekarovičová, M. Nábělková (posledné dve ako návrhy z pléna)

kandidáti na revízorov: R. Ondrejková, I. Vančová

predsedovia a tajomníci pobočiek: L. Urbancová (Banská Bystrica), R. Hlavatá (Nitra), D. Slančová a M. Ivanová (Prešov), J. Mlacek a D. Baláková (Ružomberok) – táto informácia bola plénu len potvrdená, keďže predsedovia pobočiek SJS pri JÚLŠ SAV nie sú volení.

Po rozdání hlasovacích lístkov prítomní pristúpili k tajnému hlasovaniu.

Volebná komisia informovala o výsledkoch volieb. Z odovzdaných 37 hlasovacích lístkov získali jednotliví kandidáti nasledujúci počet hlasov:

- predsedníčka: A. Ferenčíková (36 hlasov)
- podpredsedovia: S. Ondrejovič (37 hlasov), B. Chocholová (37 hlasov)
- hospodárka: D. Majchráková (36 hlasov)
- tajomníčka: K. Gajdošová (35 hlasov)
- členovia výboru: A. Jarošová (37 hlasov), G. Múcsková (33 hlasov), I. Valentová (27 hlasov), J. Pekarovičová (25 hlasov), M. Nábělková (21 hlasov)
- revízorky: R. Ondrejková (34 hlasov), I. Vančová (34 hlasov)

6) Iné a diskusia

Prítomní jednomyselne prijali ako novú členku S. Rešovskú z FF Prešovskej univerzity v Prešove.

M. Nábělková navrhla umiestňovať na web SJS pri JÚLŠ SAV informácie o nových knižných tituloch, ktoré na jednotlivých slovakistických pracoviskách vychádzajú. K. Gajdošová navrhla, že môže poslať e-mail s výzvami jednotlivým pobočkám, aby dodali Výboru SJS pri JÚLŠ SAV podklady k novým knižným titulom z ich pracoviska za posledný rok. Prítomní tento návrh schválili.

V diskusii zazneli návrhy na predbežné pridelenie organizácie jednotlivých Kolokvií mladých jazykovedcov konkrétnym pobočkám, s čím prítomní súhlasili. Termínovo bolo najbližších 5 ročníkov rozdelených takto:

- 25. ročník (2016) – Bratislava,
- 26. ročník (2017) – Prešov,
- 27. ročník (2018) – Banská Bystrica,
- 28. ročník (2019) – Nitra,
- 29. ročník (2020) – Trnava,
- 30. ročník (2021) – Bratislava.

K. Gajdošová navrhla získať ISBN pre *Zápisník slovenského jazykovedca*, aby sa z neho stala plnohodnotná publikácia, ale jej návrh nebol podporený.

A. Ferenčíková navrhla doplniť na pamätnú tabuľu zosnulých jazykovedcov, avšak bližšie nešpecifikovala formu pamätnej tabule ani priestor, kde by mala byť umiestnená.

K. Balleková navrhla uvažovať o Cene Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV, ktorá by sa mohla udeľovať napr. za popularizačnú literatúru, organizáciu podujatí a pod. vždy raz za konkrétne obdobie na podnety z radov členov SJS pri JÚLŠ SAV. Návrh bol pozitívne prijatý, avšak s dodatkom, že je potrebné myšlienku hlbšie rozpracovať.

Katarína Gajdošová

XXIII. kolokvium mladých jazykovedcov

XXIII. kolokvium mladých jazykovedcov zorganizovala trnavská pobočka (na UCM) Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV pod vedením Jany Pišovej v dňoch 20. – 22. 11. 2013 v Kongresovom centre Modra – Harmónia. Na podujatí sa zúčastnilo okolo 60 účastníkov, najmä zo Slovenska a z Čiech, ktorí prišli do krásneho prostredia predstaviť svoje výskumy a diskutovať o zaujímavých témach primárne z oblasti jazykovedy.

z podkladov pripravila K. Gajdošová

XXIV. kolokvium mladých jazykovedcov

V dňoch 9. – 11. 9. 2015 sa konal XXIV. ročník Kolokvia mladých jazykovedcov na pôde Katedry jihoslovanských a balkanistických študií Filozofickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe. Pod jej záštitou a v spolupráci so Slovenskou jazykovednou spoločnosťou pri Jazykovednom ústave Ľ. Štúra SAV, stálym garantom tohto cyklického podujatia, sa uskutočnilo medzinárodné vedecko-priateľské stretnutie, v rámci ktorého účastníci prezentovali svoje výskumné aktivity. Cieľom konferencie bolo poskytnúť mladým začínajúcim lingvistom priestor na prezentáciu vlastných vedeckých výskumov a diskutovať o nich. Pozvanie prijalo 82 účastníkov z viacerých univerzít a výskumných pracovísk. Zastúpenie mali nielen mladí slovenskí filológovia (24 účastníkov), ale aj ich kolegovia z ďalších 15 krajín (58 zahraničných účastníkov) ako Bielorusko, Česká republika, Estónsko,

Chorvátsko, Lotyšsko, Macedónsko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Rakúsko, Rusko, Slovinsko, Srbsko, Turecko, Ukrajina.

Katarína Gajdošová

**Zoznam prednášok, seminárov a konferencií uskutočnených v rámci činnosti
Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri JÚLEŠ SAV v rokoch 2014 – 2015**

Bratislava

27. 2. 2014 O. Škvareninová: Ku kategórii priestoru (jubilejná prednáška)
28. – 30. 4. 2014 19. slovenská onomastická konferencia (vedecká konferencia venovaná životnému jubileu Milana Majtána)
6. 5. 2014 E. Ďurovič: Niektoré jazykovedné a kultúrohistorické uzávery z komentovanej reedície Bardejovského katechizmu
27. 5. 2014 V. Benko: Kompatibilné kolokačné gramatiky pre webové korpusy Aranea (jubilejná prednáška)
24. 6. 2014 M. Majtán: Priezviská na Slovensku (jubilejná prednáška a prezentácia knihy)
25. – 27. 6. 2014 Perspektívy lexikografického spracovania slovenského jazyka (pracovný vedecký seminár, Modra-Harmónia)
23. 10. 2014 V. Cvrček: O jazykovom kontextu z kvantitatívneho korpusového pohľadu
11. 11. 2014 S. M. Newerkla: Autor všeslovanskej gramatiky, štajerský Čech Maximilián Václav Šimek (1748 – 1798) a jeho názory na slovenčinu
27. 11. 2014 Z. Rudnik-Karwat – P. Kowalski: Współczesna terminologia językoznawcza: teoria i praktyka systemu informacyjnego i Sybislaw
2. 2. 2015 A. Jarošová: Slovenské slovo v slovníku z pohľadu času a normy
3. 2. 2015 J. David: Toponymická krajina mesta. Na príklade českých mladých měst
10. 3. 2015 H. Gladkova: Povaha kategorie jmenného rodu ve slovanských jazycích. Na okraj (ne)utichající české genderové bouře v jazyce
31. 3. 2015 M. Harvalík: Apelativa a propria v interakci proprializace a apelativizace
21. 4. 2015 J. Vaňko: Čo sú syntaktické kategórie? (jubilejná prednáška)
22. 5. 2015 ŠTÚR žúr (multizánrové podujatie pri príležitosti dvestého výročia narodenia L. Štúra)
19. 5. 2015 A. Ferencíková: Slovtvorná problematika v IV. zväzku lexikálno-slovtvornej série Slovenského jazykového atlasu (jubilejná prednáška)
26. 5. 2015 Vedecká konferencia venovaná životnému jubileu prof. PhDr. Ľubomíra Ďuroviča, DrSc.
2. 6. 2015 E. Kralčák: Štúrove bratislavské prednášky z lingvistiky (jubilejná prednáška)
9. – 11. 9. 2015 XXIV. kolokvium mladých jazykovedcov (Praha)

27. – 28. 10. 2015 Jazykovedné dielo Ľudovíta Štúra v historických a súčasných interpretáciách a 12. celoslovenské stretnutie jazykovedcov

Banská Bystrica

1. 4. 2014 B. Ciešla: Oficjalnosť i nieoficjalnosť w mediach
1. – 2. 10. 2014 K. Gajdošová: Seminár o Slovenskom národnom korpuse
28. 10. 2014 P. Odaloš: Literárny má v slovenskej literatúre
11. 11. 2014 J. Klincková: Och, tie vzťahy! Gramatika, sémantika a pragmatika slovíes *byť, dať, ísť*
12. 11. 2014 V. Patráš – P. Odaloš – J. Krško – L. Urbancová: Exkurzie do lingvistiky – Pobierowo 2014 (kolektívna prednáška)
30. 3. 2015 E. Minářová: Vybrané rysy současné mediální komunikace v českém jazykovém prostředí (Funkční specifčnosti shodných přívlasků aj.)
31. 3. 2015 V. Patráš: Komunikačno-kultúrne pohľady na takzvanú politickú korektnosť
15. 4. 2015 J. Krško: Kohézia apelatívnych a onymických registrov
27. 4. 2015 J. Kesselová: Prototypový efekt a pádová sémantika (príbeh inštrumentálu)
10. 9. 2015 J. M. Tušková: Diachronní a synchronní aspekty brněnských uličních názvů
29. 9. 2015 Náukobeh slovenčiny – predstavenie v Bábkovom divadle na Rázcestí v Banskej Bystrici
6. 10. 2015 J. Kačala: Ľudovít Štúr ako jazykovedec
4. 11. 2015 D. Konstantinova: Vedeckovýskumná činnosť na Katedre slavistiky vo Veľkom Trnove
9. 11. 2015 Náukobeh slovenčiny (bábkové predstavenie spojené s krátkym seminárom)
11. 11. 2015 D. Škvarna: Je Ľudovít Štúr aktuálny aj v súčasnosti?

Nitra

3. 10. 2013 J. Pavlovič: Náboženský štýl
14. 11. 2013 J. Glovňa: Jazyk a kultúra Slovákov vo Vojvodine
28. 11. 2013 J. Pavlovič: Náboženský štýl
12. 12. 2013 P. Bakay: Z dejín grafológie
21. 10. 2014 J. Pavlovič: Náboženský štýl (interdisciplinárna nonkonformná analýza na podloží komunikačnej teórie a Mikovej štylistiky)
28. 10. 2014 M. Olšiak: Zvuková kultúra jazykových prejavov televízneho spravodajstva
4. 11. 2014 J. Pavlovič: Štylistika diskurzov (možnosti aplikácie rétorickej teórie J. Krausa)
16. 12. 2014 J. Kačala: Prístup jazykovedca k literárnemu dielu
25. 2. 2015 K. Dudová: Základné impulzy kognitívnej lingvistiky
4. 3. 2015 J. Vaňko: Slovenčina na začiatku 21. storočia
11. 3. 2015 T. Bánik: Sociolingvistický výskum nárečí na Slovensku
18. 3. 2015 J. Glovňa: Jazyk Slovákov v Srbsku
25. 3. 2015 S. Koruniak: 270 rokov kultúrnej, spoločenskej a náboženskej kontinuity Slovákov vo Vojvodine
1. 4. 2015 A. Maťovčík: Osobné spory a rozpory Ľudovíta Štúra

8. 4. 2015 M. Bugárová: Vzťah zvukovej a významovej stránky vety
 15. 4. 2015 R. Hlavatá: Umelecký text, jeho komunikačné stvárnenie a práca editora s textom
 5. 10. 2015 P. Bakay: Z dejín grafológie

Prešov

6. – 7. 2. 2014 Problémy valenčnej lexikografie (prednášajúce: M. Lopatková, A. Jarošová, N. Janočková)
 10. 4. 2014 J. Kačala: Od slova k syntagme a k syntagmatickému slovosledu
 28. 4. 2014 R. Tokarski: Konotacja semantyczna i otwarta definicja znaczeniowa słowa
 20. 10. 2014 R. Tokarski: Czy semantyka jest dyscypliną autonomiczną?
 5. 12. 2014 Variety jazyka a jazykovedy. Východoslovenské nárečia v minulosti a dnes (vedecký seminár venovaný životnému jubileu doc. PhDr. L. Bartka, CSc.)
 2. 2. 2015 A. Jarošová: Slovenské slovo v slovníku z pohľadu času a normy
 23. 4. 2015 J. Dudášová-Kriššáková: Fonologický systém slovanských jazykov z typologického hľadiska (prednáška spojená s prezentáciou rovnomennej knihy)
 13. 5. 2015 V. Benko: Aranea: Webové korpusy (nielen) pre výučbu jazykov
 17. 12. 2015 S. Katalin: Speech Acts in the Hungarian Language (Request, apologizing, compliment response)
 18. 12. 2015 M. Šimková: Slovenčina v zrkadle dát Slovenského národného korpusu (prednáška a praktický workshop)

Ružomberok

9. 4. 2014 J. Findra: Charakteristika javiskovej reči
 19. 11. 2014 I. Bertl: Fonetické a grafologické koreláty extroverze a introverze osobnosti
 19. 11. 2014 J. Šindelářová: Onomastika a škola
 18. 11. 2015 O. Orgoňová: Čo (ne)vieme o profesionalizmoch

Trnava

23. 10. 2014 J. Hladký – Ľ. Rendár: O jazykovej kultúre a jazykovej nekultúre (Univerzitná knižnica TU, beseda)
 10. 11. 2014 M. Majtán: Vývin pomenúvania osôb na Slovensku

Tézy prednášok

Vladimír Benko: Kompatibilné kolokačné gramatiky pre webové korpusy Aranea

Projekt Aranea, ktorý sa rieši v rámci spoločného úsilia Jazykovedného ústavu E. Štúra SAV a UNESCO Katedry prekladateľstva Univerzity Komenského, si kladie za cieľ vytvoriť rodinu stredne veľkých porovnateľných webových korpusov pre jazyky, ktorými sa hovorí, resp. ktoré sa vyučujú na Slovensku a v okolitých krajinách. Primárnou motiváciou – okrem záujmu o otestovanie nových nástrojov na tvorbu webových korpusov vytvorených na Fakulte informatiky Masarykovej Univerzity v Brne – je absencia korpusov vhodných na vyučovanie korpusovej lingvistiky v študijných programoch filologického a prekladateľského zamerania. Predpokladáme však, že naše korpusy nájdu aj širšie uplatnenie v rámci jazykovedného výskumu pre príslušné jazyky.

Porovnateľnosť korpusov sa dosahuje ich rovnakou veľkosťou, dobou akvizície dát, rovnakými nástrojmi a metodikou filtrácie, deduplikácie a lingvistickej anotácie a rovnakým prístupovým mechanizmom (NoSketch Engine / KonText). Používatelia majúci prístup na Sketch Engine môžu navyše efektívne využiť možnosti tohto systému, kde sú jednotlivé korpusy rodiny Aranea spracované pomocou kompatibilných kolokačných gramatík, čo uľahčuje použitie korpusov aj na kontrastívny lingvistický výskum a dvojjazyčnú lexikografiu.

Prednáška je zameraná na predstavenie projektu Aranea a metodiky tvorby kolokačných gramatík, ktorá umožňuje vytvárať ich kompatibilným spôsobom prakticky pre všetky jazyky.

Jaroslav David: Toponymická krajina moderního města

Prednáška navazuje na predchodzí výskum v projekte NAKI *Místní a pomístní názvy jako kulturní dědictví a zdroj lokální, regionální a národní identity. Příprava metodiky ochrany místních a pomístních jmen* (2011–2014; www.nazvymist.cz; DAVID, J. – MÁCHA, P. *Názvy míst. Paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno 2014) a prezentuje aktuální výskum realizovaný v rámci projektu SGS *Toponyma – ohrožené kulturní dědictví* (2014–2015).

Toponymická krajina

- módnost a nadužívání slova *krajina* (*posvátná, domova, česká, paměti, politická, slov, jmen...*) v humanitních vědách
- koncept *jazykové krajiny* (*scriptorial landscape*)

Toponymie města a její výzkum

- toponymie města je pestrá jako objekty, které označuje (ulice, mosty, parky, bary, restaurace, nemocnice, nádraží, letiště apod.)
- výzkum od 80. let 20. století
  - dáno politickým vývojem a po roce 1989 tzv. novým regionalismem
  - standardizované názvy, chrématonyma
  - problém termínu *urbanonymum*
  - texty zabývající se prostorem (antropologie, geografie) ignorují toponymii a její roli v sociální komunikaci

Vrstvy městské toponymie

- vrstvy: 1) nejstarší, „venkovská“ jména, 2) standardizovaná urbanonymie, 3) tzv. živá toponymie
- překrývání a prolínání toponymických vrstev
- funkčnost 2. a 3. vrstvy ve vzájemné koexistenci

Specifické téma moderních „socialistických“ měst

- budovaná ve 2. polovině 20. století
- jsou to města-sídliště
- např. Nová Dubnica, Kraków-Nowa Huta, Tychy, Stalinstadt, Sztálinváros, Ostrava-Poruba, Havířov, Most

Modelová lokalita Most (ČR, severní Čechy, 60 tis. obyvatel)

- likvidace historického města kvůli těžbě hnědého uhlí (1975–1987) a vybudování nového města
- demografická změna po roce 1945 (odsun Němců, příchod Romů)

Přesun města pohledem toponomastika

- přenesení toponyma *Most* (včetně jeho nové prezentace), přenášení uličních názvů a chrématonym ze starého do nového města > toponyma jako prostředek vytváření identity a paměti místa
- nestandardizovaná („živá“) toponymie nového města – určována jeho urbanismem, vykazuje podobné rysy jako v případě Havířova a Ostravy-Poruby: číslování bloků domů a škol (*Stovky*, *Sedmistovky*), orientace dle nákupních center a restaurací (*U Rozkvětu*, *U Bati*), proměnlivost znalosti daná místem pobytu, generační či profesní příslušností (*Plecháč*, *U rybárny*)

Závěry a výhledy

- výzkum živé toponymie jako součást sociologického a sociolingvistického bádání
- inspirace pro mezioborová studia
- toponyma a jejich role ve vytváření prostoru, identity obyvatel a paměti místa, zejména mladých měst
- toponymie „mladých“ měst a její výzkum v širokých souvislostech

Ján Kačala: Od slova k syntagme a k syntagmatickému slovosledu

Autor sa spomedzi základných slovosledových činiteľov v texte sústreďuje na slovosled podmienený formálnogramaticky a v rámci neho bližšie na slovosled podmienený syntagmaticky, čiže syntagmatickými predpokladmi slova. Tieto syntagmatické predpoklady slova sa prejavujú už v izolovanom, t. j. ešte mimovetnom alebo predvetnom dvojčlennom alebo aj trojčlennom spojení slov a zároveň podmieňujú pomerne pevné poradie súčastí takýchto spojení. Autor si všíma najmä syntagmy s východiskovým slovesným členom, ktorého syntagmatický potenciál je v porovnaní so substantívom bohatší. Vo svojom koncepte vychádza z intencnej hodnoty slovesa, resp. z intencie slovesného deja, tak ako sa prejavuje v gramatickej a lexikálnosémantickej spájateľnosti slova, konkrétne slovesa, a zisťuje, ako sa táto spájateľnosť premieta do obligatórneho, základného, zvyčajného alebo celkom voľného slovosledu v syntagme a v konečnom dôsledku v umiestnení slova vo vete, ako aj v postavení danej vety v prehovore a v texte.

Janka Klincková: Och, tie vzťahy!
Gramatika, sémantika a pragmatika slovíes *byť*, *dať*, *ísť*

Lingvistika je založená na vzťahoch: vzťahy medzi výrazmi vete – syntax, vzťahy medzi výrazom a významom – sémantika, vzťahy medzi používateľmi jazyka a jazykom – pragmatika.

Vzťah: jazyk a reč.

Gramatické a sémantické vzťahy slovesa *byť*: morfológická charakteristika, syntaktická charakteristika a nové (nielen gramatické) vzťahy: predikát *byť* + nepriamy objekt.

Sloveso *byť* vo význame znamenať, týkať sa – *byť* ako relačné statické porovnávacie znakové sloveso.

Sloveso *byť* vo význame vypovedať – *byť* ako relačné statické hodnotiace sloveso.

Zmena vzťahov v modelovej gramatickej štruktúre: základná a modifikovaná gramatická štruktúra.

Gramatika a sémantika modelovej štruktúry to je o tom.

Sloveso *byť* z pohľadu systémovej a komunikatívnej lingvistiky.

Slovesá *dať*, *ísť* ako akčné predikáty.

Vzťah: gramatika a pragmatika. Úloha gramatiky a pragmatiky.

Vzťah: sémantika a pragmatika.

Expresivizácia – príznakovosť – dočasná okazionálnosť – sémantizácia – štandardizácia.

Zrozumiteľnosť a jazyková ekonómia alternatívnych gramatických štruktúr.

Jazyk ako dynamický systém a zmeny v povrchovej gramatickej štruktúre.

Pragmatika výpovedí a bežná hovorená komunikácia.

Literatúra

BOSÁK, Ján: Skúmanie jazyka ako sociálno-komunikačného systému. In: Dynamické tendencie v jazykovej komunikácii. Red. J. Horecký. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV 1990, s. 75 – 84.

DOLNÍK, Juraj: Reálna spisovná slovenčina. In: Studia Academica Slovaca 30. Bratislava: Stimul 2001, s. 83 – 95.

HIRSCHOVÁ, Milada: Pragmatika v češtině. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci Filozofická fakulta 2006.

IVANOVÁ, Martina: Valencia statických slovies. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta 2006.

KAČALA, Ján: Vzťah významu a výrazu v syntaktickom systéme jazyka. In: Tradícia a perspektívy gramatického výskumu na Slovensku. Ed. M. Šimková. Bratislava: Veda 2003, s. 142 – 150.

KLINCKOVÁ, Jana: Syntax hovorených komunikátov. In: Odkazy a výzvy modernej jazykovej komunikácie. Zborník príspevkov zo 7. medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 23. – 24. 9. 2009 v Banskej Bystrici. Zborník venovaný Vladimírovi Patrášovi. Ed. J. Klincková. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici 2010, s. 467 – 486. Dostupné na WWW: <http://www.fhv.umb.sk/app/index.php?ID=652>.

KLINCKOVÁ, Jana: Gramatická štruktúra hovorených komunikátov. In: Jazykovedné štúdie: syntax a morfológia – väzby a súvislosti. Ved. redaktor: Pavol Žigo. XXX. 1. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2013, s. 93 – 100.

Morfológia slovenského jazyka. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1966.

Morfologické aspekty súčasnej slovenčiny. Ed. J. Dolník. Bratislava: Veda 2010.

NIŽNÍKOVÁ, Jolana – SOKOLOVÁ, Miloslava a kol.: Valenčný slovník slovenských slovies. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta 1998.

RAŠOVÁ, Dominika: Pragmatika jazykových javov v masmediálnej komunikácii. (Kontrastívna štúdia na materiáli v slovenčine a v nemčine). Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku 2013.

SAUSSURE de, Ferdinand: Kurs obecné lingvistiky. Odeon 1989.

VANĀKO, Juraj: Komunikácia a jazyk. Nitra: Filozofická fakulta Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre 1999.

Slovenský národný korpus. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV. Dostupný z WWW: <http://korpus.sk>.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2006. 1134 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L. Ved. red. A. Jarošová – K. Buzássyová. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 2011. 1087 s.

Eva Minářová: Vybrané rysy současné mediální komunikace v českém jazykovém prostředí (Funkční specifičnost shodných přívlastků aj.)

Širší předmět výzkumu: Postižení specifičností jazyka a stylu žurnalistické komunikace, výrazové prostředky s funkcí persvazivní.

Užší předmět výzkumu a cíl: Stylové a funkční specifičnosti shodných adjektiv v textech české žurnalistické komunikace.

1. Úvod: Orientace terminologická – koexistence termínů ve stylistické terminologii, jejich vymezení, proměna s vývojem stylistiky a proměnami médií, různá pojetí v odborné literatuře, nejednotnost v užití termínů ve stylistické teorii i v mediální praxi (styl publicistický, novinářský, zpravodajský, publicistický styl analytický, publicistický styl beletristický, styl žurnalistický, mediální diskurz).

2. Výrazné stylové rysy současné mediální komunikace: vývoj výraziva v souvislosti s procesy automatizace a aktualizace (aktivizace), výrazná variabilita jazykových prostředků a jejich dynamika, úsilí o kondenzaci vyjádření (tj. ekonomičnost komunikace), obraznost a expresivita, intertextovost aj.– cílená persvaze.

3. Stylizační a funkční specifičnosti shodných adjektiv v textech české žurnalistické komunikace. Výzkum sledoval pouze adjektiva plnící syntaktickou funkci shodného atributu. (Stranou pozornosti zůstaly jiné existující syntaktické funkce adjektiv, např. funkce predikátu v jeho jmenné části nebo výskyt ve funkci doplňku; nebyla sledována diferenciacie mezi adjektivy kvalifikačními (kvalitativními) a adjektivy relačními (vztahovými).

Specifičnost shodných atributů v žurnalistické komunikaci spočívá: v nově utvořených typech atributů, v jejich neobvyklém spojení se substantivem, v jejich osobité komunikační funkci.

Nejvýraznější zastoupení má **tzv. eliptický shodný atribut**, např. vývozní úkoly, kariérní žebříček apod. Specifický shodný atribut **implicitní** (Chloupek 1986, 44 – 41; Minářová 2008, 2011, 226 – 227; Srpová 1998, 127 – 128 aj.) prezentuje významové jádro odpovídajícího atributu neshodného, zajišťuje kondenzaci vyjádření a představuje implicitnost sdělení, a to na rozdíl od předpokládané explicitnosti žurnalistické komunikace.

Z analýzy vyplynulo: eliptický shodný atribut se objevuje v žurnalistických textech mluvených nebo psaných s těmito průvodními komunikačními funkcemi:

a) Docílení kondenzace vyjádření, tj. ekonomičnosti výrazu v komunikaci ve srovnání s možností uvedenou sémantiku sdělení vyjádřit širší formulací, opisem vlastností a jevů, užitím vedlejších vět s průvodním vysvětlením, popř. užitím neshodného atributu explicitního vyjádřeného pády prostými nebo předložkovými. Shodnému atributu implicitnímu je dávana v mediální komunikaci přednost pro jednoduchost vyjádření, stručnost a přímot sdělení a hlavně ekonomičnost v komunikaci. V podstatě jde o eliptické sdělení, o syntaktickou „zkratku“ – jednoznačnou významovou identifikaci lze odvodit ze situace a konkrétního kontextu. V některých stylizacích bývá pro pochopení sémantiky kontext zcela nezbytný. Při rychlém sledu informací se jeví sledovaný typ přívlastku veskrze funkční. Např. – *vývozní úkoly / úkoly vývozu, úkoly ve vývozu, úkoly týkající se vývozu, plynoucí nebo vyplývající z vývozu, úkoly pro vývoz, ale i úkoly v souvislosti s vývozem* apod.

Uváděné typy atributů mají mnohdy původ přímo v mediální komunikaci a prostřednictvím jí se šíří do jiných komunikačních sfér. Jiné pronikly do žurnalistické komunikace z odborné sféry a získávají pojmový charakter, např.: *závodová doprava* (1. ve

významu autobusová doprava v majetku závodu a provozovaná a financovaná závodem, 2. v jiném kontextu ve významu vnitřní doprava mezi objekty závodu), *farmářské ceny* (ceny vajec, zeleniny a jiných produktů navržené farmáři) aj.

b) Aktualizace neboli aktivizace vyjádření s následnou automatizací užití

Nově vzniklá spojení – prostředek aktivizační. S narůstající frekvencí užití průnik do odborné nebo populárně odborné sféry, do oficiálních projevů politických a jiných veřejných, do projevů řečnických i běžně dorozumívacích.

V diskusi vládních a senátních představitelů a rovněž ve zpravodajských a analytických textech žurnalistických se běžně užívají spojení: Např. *daňová zátěž*, *rozpočtový schodek*, *cenová válka*, *mléčné kvóty* aj.

Speciálně v žurnalistice vznikla spojení: *tlačítková demokracie* (svobodné hlasování v Senátu pomocí tlačítek, nikoli zvednutím ruky), *vyjasňovací schůzka* (např. lídrů stran), *průzkumový barometr* (jev, na němž se něco ověřuje) aj.

Sportovní zpravodajství: *tenisový bronz*, *podobně hokejové zlato*, *světové stříbro*, *tenisová Anglie*, *mladé mantinely* (zápasy mladých v hokeji, zápasy dorostu), *ledová statistika* (přehledy výsledků hokejových utkání) aj.

Průvodní obraznost a expresivita: *hvězdný tenorista*, *rychllokvašná politička* (současné metonymické přirovnání), *rychllokvašný doktor práv* aj..

Výskyt v publicistice politické, ekonomické a společenské: *oskaroví uchazeči*, *stínová vláda*, *pomlčková válka* (okazionalismus), *náhubkový zákon*, *heparinový vrah* (vrah vraždil pomocí léku Heparin, okazionalismus), *tlačítková demokracie*, *pestrobarevný senát* aj.

Nezbytnost kontextu vzhledem k možnostem různé interpretace: *dva francouzské otazníky* (otazníky Francouzů, tj. Francouzi se ptají, nebo otazníky směřující na Francii, tj. otazníky, které byly položeny Francouzům, a to kýmkoliv), *titulek Vládní škrty* (škrty provedené vládou, např. v duchu úspor, ale také škrty ve vládě provedené někým jiným, např. personální škrty) aj.

c) Obraznost a expresivita vyjádření, okazionalismy

Nová spojení – expresivita, metaforičnost v nejširším pojetí. *zelená poslankyně*, *zelený kandidát*, *zelený postoj*, *oranžový senát*, *oranžový kandidát*, *modří poslanci*, *zlatý padák*...

Vědomá snaha po obraznosti: *lanovková stařena* (stará lanovka), *sluneční spory* (spory o solární dani), *šílené krávy* (nemoc šílených krav), *chodníková novela* apod.

d) Nově utvořené eliptické shodné atributy jako důsledek intertextovosti

Intertextovost i v souvislosti se shodným implicitním atributem: *rčení po bitvě je každý generálem* dalo vznik spojení *pobitevní generálové*. Na základě kulturní reminiscence: *ostře sledovaný Menzel, svěťácké herečky v Karlových Varech*.

Závěr: Užívané typy eliptických atributů v žurnalistice – neobvyklé spojení se substantivem – osobité funkce: kondenzace vyjádření, ekonomičnost výrazu, výrazová aktualizace (aktivizace) textu. Frekvence užití – automatizace vyjádření, expresivita, persvaze textu. Aspekt kultury řeči – vhodnost a nevhodnost, užití diferenciované a funkční, mediální komunikace – proměny norem jazyka.

Literatura

CHLOUPEK, Jan: Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti, Brno: Opera Universitatis Purkynianae Brunensis, Fakultas Philosophica 1986. 264 s.

JUNKOVÁ, Bohumil: Jazyková dynamika současné publicistiky. Praha 2010.

MINÁŘOVÁ, Eva: Informativní a persvazivní funkce jako konstituující faktor projevu. Funkční styl publicistický. In: M. Čechová – M. Krčmová – E. Minářová: Současná stylistika. Praha 2008, s. 244 – 283.

MINÁŘOVÁ, Eva: Stylistika pro žurnalisty. Praha 2011.

SRPOVÁ, Han: K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice. (Spisy Filozofické fakulty Ostravské univerzity 110) Ostrava 1998.

Vladimír Patráš: Komunikačno-kultúrne pohľady na takzvanú politickú korektnosť

Združené pomenovanie „politická korektnosť“ vo všeobecnom zmysle sa viaže na súbor komponentov nevyhnutných na to, aby konanie, resp. názorový prejav niekoho mohol byť chápaný ako zásadný alebo spoločensky či skupinovo nenapadnuteľný. Tzv. politickú korektnosť možno interpretovať ako sociálne naoktrojovaný dorozumievací areál, v ktorom sa komunikanti chcú (môžu – smú) dorozumieť a vzájomne si porozumieť. Koncept politickej korektnosti sa sémanticko-pragmaticky prekrýva so zdvorilosťou, a to najmä pri komunikačných interakciách ľudí z rozmanitých sociokomunikačných prostredí. „Politická korektnosť“ však ovplyvňuje jednak význam, jednak výraz komunikátu silnejšie než zdvorilosť: viaže sa na myšlienkový obzor komunikujúcich osôb, skupín, príp. spoločenstiev, nezriedka s cieľom retušovať kontúry ich civilizačnej identity.

Vo vplyve na myslenie sa exponujú predovšetkým médiá prostredníctvom vzdelávacích a formačných žánrov, vybavených kontúrami riadených stereotypov. Posilňovanie novodobých stereotypov (nie v tradičnom význame ako osvedčených, tradíciami overených kultúrnych modelov a vzorcov správania a konania) si nárokuje na univerzálne akceptovanie. V konečnom dôsledku môže ísť o reprofilovanie.

Cieľom príspevku je a) vymedziť uplatňovanie až nadužívanie značkovania, zjemňovania (prikrášľovania) a melioratívnych (kanalizujúcich) techník vo verejných komunikačných sférach vrátane mediálneho diskurzu; b) poukázať na strety jazykovo-komunikačných a sociokultúrnych determinantov pri kanalizovaní s vyústením do mýtizovania, manipulovania (napr. pri tzv. militainmente) až individuálneho a sociálneho ostrakizovania; c) načrtnúť miesto a reálnu úlohu jazykovej komunikácie v areáli „politickej korektnosti“ s poukazmi na dynamiku sémantiky a pragmatiky termínu „politická korektnosť“.

**Vladimír Patráš – Pavol Odaloš – Jaromír Krško – Lujza Urbancová:
Exkurzie do lingvistiky – Pobierowo 2014**

**Pobierowo 2014: Sociokultúrne kontexty vo výskumoch hovorovej slovenčiny.
Vladimír Patráš**

Zameranie pozornosti na rečovú (bezprostrednú i mediovanú) komunikáciu: prierezový a zároveň syntetizujúci príspevok k pokračujúcim výskumom hovorovosti v jazyku. Kontrastívne identifikovanie parametrov hovorovosti z hľadiska ich metodologickej nosnosti a možností na synergické ponímanie hovorovosti. Cieľ štúdie: predstaviť integrovaný sociokultúrny koncept, vhodný na interpretovanie hovorovej slovenčiny prostredníctvom siete heterogénnych podmienok a predpokladov. Moderné výskumy – nárokovanie na priblíženie axiologického potenciálu hovorovej slovenčiny vrátane antropolingvistických paradigiem s normami, charakteristikami komunikantov, postojmi a vzťahmi. Argumentovanie multikódovosti a multimodálnosti hovorovej slovenčiny. Rešpektovanie kombinatoriky a supletívnosti metodík a výskumných techník. Zistenia, poznatky a odporúčania – ambície uplatniť sa prinajmenšom v skupine slovanských jazykov.

Pobierowo 2014: Onymické registre v komunikácii a kontakte rozličných sociokultúr. **Jaromír Krško**

Cieľom príspevku je poukázať na fungovanie onymických registrov v rámci komunikačného registra (či už jednotlivca alebo sociálnej skupiny) a fungovanie registrov pri kontakte viacerých societ – odlišných kultúrne a jazykovo.

Komunikačnému registru v apelatívnej časti slovnej zásoby venovala a venuje pozornosť predovšetkým D. Slančová. Výsledky lingvistických výskumov poukazujú na zložitosť priebehu medziľudskej komunikácie a množstvo faktorov ovplyvňujúcich výber adekvátnych jazykových prostriedkov. Register nepredstavuje okrajovú časť jazyka, ale tvorí aktívnu zložku komunikácie v rámci sociálnych interakcií príslušníkov daných societ.

Náš záujem je predovšetkým o fungovanie proprií ako neoddeliteľnej súčasti komunikačného registra. Onymický register (OR) môžeme (podobne ako apelatívny) rozdeliť na onymický register skupiny a onymický register jednotlivca. Primárne delenie onymického registra vyplýva z členenia onymie na antroponymiu a toponymiu – preto rozlišujeme toponymický register (TR) a antroponymický register (AR). Sekundárne členenie týchto subregistrov je na register skupiny (RS) a register jednotlivca (RJ).

Z hľadiska onymických registrov dochádza pri stretnutí dvoch (a viacerých) sociálnych kultúr k vzájomnému ovplyvňovaniu jednotlivých skupinových registrov. Bolo to tak od počiatku existencie ľudstva a jeho migrácie. Výskumom sme zistili, že pri kontakte dvoch societ dochádza z pohľadu skupinových onymických registrov ku ich vzájomnému prelínaniu, pretože každá societa má pred kontaktom s inou skupinou relatívne uzavretý antroponymický a toponymický register, resp. skupina, ktorá opúšťa pôvodné územie a migruje, nesie so sebou len virtuálny toponymický register ako „spomienku“ na predchádzajúci sociálny priestor – ten však existuje v apelatívnej aj propriálnej zložke registra danej society. Pri stretnutí dvoch societ dochádza ku kontaktu dvoch rozdielnych onymických registrov (z hľadiska obsahových, motivačných i slovotvorných modelov). Postupným splynutím týchto societ dochádza ku vzájomnej kontaminácii onymických registrov.

O kontakte dvoch alebo viacerých TRS (v tomto prípade môžeme hovoriť o národných toponymických registroch) svedčí existencia exoným. Tie môžu byť národné – názov pre označenie toponyma sa používa len v jednom jazyku (pomenovanie nemeckého mesta München je v angličtine Munich, v taliančine Monaco di Baviera, v španielčine Múnich, v poľštine Monachium, v češtine Mnichov, v slovenčine Mníchov) alebo medzinárodné –

názov sa používa najmenej v dvoch jazykoch. Pri stretnutí dvoch rozličných jazykov musí dôjsť k zosúladieniu toponymických registrov, aby sa predišlo komunikačným nedorozumeniam. Komunikujúci z rozdielnymi toponymickými registrami musia voliť komunikačnú stratégiu, aby došlo k prekrytiu národných exonym s označením toho istého toponyma.

Záver. Pri kontakte rozličných etnických kultúr dochádza k napätiu medzi národnými onymickými registrami. S týmto faktom musia počítať komunikujúci, ktorí reprezentujú tieto etniká, ale rovnako tak aj prekladatelia z jedného jazyka do druhého.

Pobierowo 2014: Zvieracie dysfemizmy a ich použitie v komunikácii. Lujza Urbancová

Pozornosť je venovaná celej skupine zvierat označovaných ako domáce, resp. zvieratá slúžiace ľuďom, čo je významovo priezračnejšie a neantropocentrické označenie. Aj bez špeciálnych štatistík, vychádzajúc z pozorovania bežného života, môžeme uviesť, že zmena spôsobu života na vidieku priniesla so sebou aj zníženie počtu zvierat slúžiacich ľuďom v domácnostiach. Úloha zvierat, resp. živočíchov, sa zmenila z prevažne úžitkovej na baviacu či obveseľujúcu. Hľadáme odpoveď na otázku o mieste zvieracích dysfemizmov v súčasnej komunikácii ľudí a keďže zvieracie dysfemizmy nie sú rodovo homogénne, rozdeľujeme podľa rodu aj komunikantov.

Sonda ukázala, že všetky slovenské pomenovania zvierat slúžiacich ľuďom a tých, ktoré ľudia krmia v blízkosti svojich obydli, nadobudli adherentnú expresivitu a stali sa v slovenčine dysfemizmami (ako samostatné lexémy alebo v prirovnaniach). Pri sledovaní rodu zvieracích dysfemizmov sme zistili, že v definovaní expresívneho významu lexém v slovníku sa preferuje lexéma *človek*, príp. neuvedenie pohlavia označovaného denotátu. Väčšina lexém sa dá použiť v prirovnaniach vzťahujúcich sa na obidve pohlavia. Tie lexémy, ktoré majú v slovníku uvedené pohlavie označovaného denotátu (muž, žena), sa väčšinou nepoužívajú na označenie iného pohlavia ani v prirovnaniach, napr. *hus*, *koza*, *pávica*, *suka* ako označenie žien; *kocúr*, *kohút* na označenie mužov.

Juraj Vaňko: Čo sú syntaktické kategórie?
jubilejná prednáška
(podklady čerpané z prezentácie)

Náčrt problematiky

Filozofické vymedzenie pojmu kategória/kategórie obsahuje ontologický aj gnozeologický aspekt: základné pojmy na označenie najvšeobecnejších a najpodstatnejších prvkov, vlastností a vzťahov skutočnosti a poznania; to, čo o nejakej entite, ak má byť poznaná, musí byť vypovedané (Filozofický slovník, 1974, s. 159; Liessmann – Zenaty, 1992, s. 363).

KSSJ (s. 234); Толковый словарь иноязычных слов. 2008.

„1. skupina ľudí, vecí, javov ap. so spoločnými vlastnosťami: vekové k-ie športovcov 2. najvšeobecnejší zákl. pojem: k. času, priestoru; logické k-ie“

Kategória je: 1. „všeobecný pojem odrážajúci najpodstatnejšie vlastnosti a vzťahy predmetov, javov objektívneho sveta (hmota, čas, priestor, pohyb, príčinnosť, kvalita, kvantita a pod.)“, 2. „trieda, skupina predmetov, javov, osôb, spojených na základe určitých všeobecných príznakov“, 3. „nadradený pojem, odrážajúci triedu termínov, vzťahov alebo ich najvšeobecnejší príznak“

Zhrnutie

Kategórie a kategorizácie sú jednak výsledkom poznania objektívnej a subjektívnej reality a jednak nástrojom v procese (ďalšieho) poznávania. Možno ich teda chápať ako výsledok aj ako proces poznávania. Kategorizácia ako výsledok poznávania sa prejavuje v začlenení objektov poznávania do jednotlivých tried, skupín na základe ich spoločných vlastností. Kategorizácia ako poznávací proces je logický postup zovšeobecňovania konkrétnych, špecifických vlastností – postup od jednotlivého k všeobecnému.

Čo sú jazykové kategórie?

- Slovník jazykovedných termínov (Horecký – Racová, 1979, s. 68) – jazyková kategória: „všeobecný (generalizovaný) významový prvok vyjadrený ustálenými jazykovými prostriedkami, napr. počet, osoba, čas“

- „Morfologická kategória je všeobecný významový prvok autosémantických slov vyjadrený ustálenými tvarovými prostriedkami“ (MSJ, s. 32).
- Gramatická kategória: „všeobecný (generalizovaný) významový prvok gramatickej stavby vyjadrovaný ustálenými a záväznými tvarovými prostriedkami; rozlišujú sa morfológické a syntaktické kategórie“ (Horecký – Racová, s. 51).

J. Kačala: Jazykové kategórie v slovenčine (2014)

- Pojem jazykové kategórie chápe ako širší, zahŕňajúci pojem gramatické kategórie a presahujúci aj do lexikálno-slovotvorného subsystému jazyka.
- Rozlišuje lexikálne kategórie (pomenúvacie a slovotvorné) a GK, v rámci ktorých vyčleňuje morfológické a syntaktické kategórie; medzi nimi sú lexikálno-gramatické kategórie (vid, intencia, stupňovanie adj. a adv.).

Širšie chápanie jazykových kategórií

- Je založené na označenie jazykových jednotiek so spoločnou morfológickou alebo syntaktickou vlastnosťou. V takom prípade sa hovorí napríklad o kategórii slovných druhov (a v ich rámci o subkategórii substantív, adjektív atď.), o kategórii vetný člen (a subkategóriách podmet, prísudok, predmet...), o kategórii agens, paciens a pod.

Kognitívne chápanie jazykových kategórií

- Jazykové kategórie sú určité konceptuálne štruktúry alebo formy spracovania sveta v jazyku; opiera sa o jednotu a tesnú súvislosť všetkých kognitívnych procesov a najmä procesu kategorizácie a konceptualizácie.

Jazykové kategórie v súčasnej lingvistiky

- Trojaký prístup:
  - 1. štruktúrny (založený na princípe opozícií),
  - 2. funkčný („poľový“ – sémantické polia),
  - 3. kognitívny (prototypový).

Štruktúrny prístup

- Jednotlivé kategórie majú pevné hranice a príslušnosť určitej jednotky k danej kategórii sa stanovuje na základe obligatórnej prítomnosti všetkých vyčleňovaných príznakov.
- Ťažkosti: vo svojej podstate nediskrétno objekty sa často ťažko dali jednoznačne zaradiť do príslušných nepreskupujúcich sa, „nepretínajúcich sa“ tried alebo kategórii.

Teória sémantických polí

- Predpokladá, že všetky jazykové prvky rozličných úrovní, ktoré plnia podobné sémantické funkcie, sa zoskupujú v podobe poľa s centrom a perifériou.
- Za centrum sa pokladá prvok sémanticky invariantný vo vzťahu k ostatným prvkom tvoriacim jeho perifériu.
- Na vysvetlenie podstaty jazykových kategórií, ich základných vlastností a ich stavby sa z teórie sémantických polí využíva princíp variantnosti/invariantnosti.

Teória prototypov a bázovej úrovne

- Východiskom je idea, že kategorizácia sa robí na základe zistenej podobnosti s prototypom; čiastočne vychádza z wittgensteinovskej idey o rodinnej príbuznosti.
- Jej podstata spočíva v tom, že v procese kategorizácie sa jedny druhy, typy javia ako lepšie, typickejšie členy kategórie než iné, lebo maximálne predstavujú charakteristické črty a špecifiká, čiže slúžia ako prototypy.

Teória prototypov

Dva prístupy k chápaniu/interpretácii prototypov:

- Prvý je psychologický: prototypom sú členy kategórie, ktoré „ako prvé prídu na um“; v takom prípade prototyp je najlepší vzor, najlepší predstaviteľ kategórie.
- Pri druhom prístupe sa hovorí o rôznych typoch konceptov, čiže prototyp je koncept, na základe ktorého sa formuje kategória a určuje jej obsah, koncept kategórie. Ako prototypy fungujú napríklad sociálne stereotypy, ideály, vzory, metonymické a čiastočné modely (podkategórie) a pod. Klasifikáciu prototypov robí G. Lakoff, ktorý pokračoval v teórii E. Roshovej (1988, s 32).

Teória prototypov

- Z kognitívneho hľadiska prototyp je mentálna reprezentácia, kognitívny orientátor kategórie: obraz, schéma, ideál, stereotyp, súhrn spoločných charakteristík.
- Podstata problému spočíva v tom, že hranica medzi bázovou kategóriou a nebázovými kategóriami nie je ostrá. A okrem toho konkrétny obsah a výpočet vlastností bázových kategórií sa neustále mení, najmä v súvislosti s procesom poznávania objektov. Určité kategórie, ktoré na danej etape poznania fungujú v našom vedomí ako bázové, v dôsledku hlbšieho poznania môžu stratiť status „bázovosti“.

Prototypová teória

- Nie všetky kategórie sú pre každého bázové, napr. pre jazykovedcov sú bázové kategórie typu fonéma, morféma, syntagma, ale pre bežných používateľov nie. Z toho vyplýva, že status bázových kategórií sa môže meniť, preto bázové kategórie nemožno vnímať ako raz navždy dané, ale treba na ne hľadiť funkčne, čiže aj subjektívne, individuálne, lebo individuálny, jedinečný je aj proces poznania.

Prototypy a bázové štruktúry

- Teória prototypov sa stala základom prototypovej sémantiky ako smeru a metódy výskumu kategorizácie jazykových jednotiek vychádzajúcej z ich nerovnakého postavenia v kategórii; na tom sa zakladá existencia jadrových alebo centrálnych prvkov, teda prototypov, a menej typických prvkov, resp. aj určenie príslušnosti do kategórie na základe podobnosti do prototypu.

Prototypy a bázové štruktúry

- O využití teórie prototypov v syntaxi možno uvažovať v prípade jadrových alebo bázových syntaktických štruktúr/vetných typov a ich odvodenín/derivátov, čiže pri javoch sekundárnej diatézy.

Syntaktické kategórie

- Princípy vyčleňovania: Z princípov zameraných na poznávanie stavby, vývinu a fungovania jazyka sú vzhľadom na charakter syntaktického subsystému relevantné

najmä princípy zacielené na poznávanie fungovania jazyka v súčinnosti s jeho stavbou.

Princíp vymedzovania syntaktických kategórii

- Za východiskový/základný princíp fungovania syntaktickej stavby a v súvislosti s tým aj kategorizácie syntaktických javov pokladáme princíp ekvivalencie, a to v zmysle zhody/identity medzi psychickým obsahom a jeho produktom (E. Pauliny ho nazýva „explicitnou podobou myslenej výpovede“ (1980, s. 11)) na strane odosielateľa a na strane prijímateľa.

Princípy vyčleňovania syntaktických kategórii

- Spomenutú zhodu alebo identitu medzi odosielaným psychickým obsahom a jeho identifikáciou (vrátane jeho interpretácie) možno dosiahnuť takým jazykovým stvárnením (sémantickým a gramatickým usporiadaním „jazykových znakov“ – E. Pauliny), ktoré nositelia príslušného jazyka na základe svojej jazykovej kompetencie pokladajú za korektné, akceptovateľné, dostačujúce na úspešnú komunikačnú interakciu.

Princípy vymedzovania syntaktických kategórii

- Pri vymedzovaní syntaktických kategórií ako výsledku poznania syntaktického subsystému jazyka aj ako prostriedku jeho ďalšieho poznávania budeme vychádzať z toho, čo je predmetom syntaxe.
- Sú to tri navzájom prepojené oblasti: gramatická (syntaktická) stavba vety, sémantická stavba vety a komunikačná funkcia vety.

Čo je syntaktická kategória?

- Syntaktickú kategóriu vymedzujeme ako všeobecný významový prvok syntaktického systému jazyka vyjadrený ustálenými jazykovými prostriedkami a pokrývajúci rozhodujúcu väčšinu vetných štruktúr.
- Slúži na poznávanie, resp. výklad najpodstatnejších aspektov gramatickej a sémantickej štruktúry vety vrátane jej fungovania v komunikácii.

Kategória predikatívnosti

- V rámci gramatickej (syntaktickej) stavby vety za východiskovú/nosnú syntaktickú kategóriu pokladáme predikatívnosť, ktorou sa realizuje aktuálny, t. j. časovo a modálne zaradený, príznak objektu (v pozícii gramatického podmetu).

Predikatívnosť

- Prostriedkami tejto aktualizácie príznaku sú formy morfolologickej kategórie času a slovesného spôsobu predikátu. Preto sa kategória času a kategória spôsobu nazývajú predikačnými kategóriami; sú to syntakticky nezávislé kategórie na rozdiel od morfolologickej kategórie osoby a čísla, ktoré syntakticky závisia od výrazu v pozícii podmetu, zhodujú sa s ním. Preto sa nazývajú kongruenčnými kategóriami.

Sémanticko-pragmatická kategória modálnosti

- Je spojená s jednoduchým, avšak veľmi dôležitým činiteľom – hovoriacim subjektom, autorom výpovede.
- Vyjadrujú sa ňou rozličné vzťahy hovoriaceho k obsahu výpovede, t. j. k tomu, čo za výpoveďou stojí v samotnej skutočnosti.

Modálnosť

- Štyri základné typy postojov: istotne modalitný alebo epistemický (*určite to urobil*), preferenčný (*chcel by som...*), hodnotiaci (*je dobré, že...*) a čisto emocionálny (*údiv, prekvapenie...*). Iné delenie modálnosti: 1. objektívna alebo asertívna z hľadiska protikladu reálnosť/nereálnosť (*píšem: píš!, písal by som*); 2. subjektívna (v podstate sa stotožňuje so spomínanými subjektívnymi postojmi).

Výrazové prostriedky modálnosti

- Modálnosť sa vyjadruje lexikálne (postojovými predikátormi, EPF, modálnymi slovesami a príslovkami, postojovými časticami) a gramaticky – objektívna modálnosť – slovesným spôsobom. Kategória modálnosti svojím zameraním stojí na pomedzí syntactickej sémantiky a pragmatiky. V ontologickej triáde systém sveta – systém jazyka – konceptuálny systém človeka je kategória modálnosti spätá práve s človekom, s jeho vnímaním a hodnotením „systému sveta“.

Kategória komunikačnej intencie

- Vyjadruje komunikačný zámer autora výpovede, resp. komunikačný cieľ, „komunikačnú orientáciu“. Pri tejto kategórii prekračujeme hranice statického jazykového systému a dostávame sa do sféry reálnej komunikácie.

Odôvodnenie kategoriálnej príslušnosti komunikačných funkcií

- Lingvistický opis a výklad komunikačných funkcií sa neorientuje na jedinečné konkrétne výpovede, ale usiluje sa o charakteristiku typov KF, o ich typologizáciu a klasifikáciu. Aj v tomto prípade ide o zovšeobecnenie, abstrakciu ako jednu z vlastností JK, resp. podmienok vyčleňovania jazykovej kategórie.

Výrazové prostriedky komunikačných funkcií

- Ide najmä o ustálené, konvencionalizované indikátory jednotlivých druhov komunikačných funkcií. Vonkajším exponentom kategórie komunikačnej intencie je napríklad intonácia, explicitné performatívne formuly alebo performatívne použité slovesá, lexikálne prostriedky, gramatické prostriedky, rôzne transpozície gramatických prostriedkov, negácie, intonačných schém; frazeologizované zvraty a pod.

Systém syntaktických kategórií

- Spomenuté tri syntaktické kategórie – predikatívnosť, modálnosť a komunikatívnosť – predstavujú v našej koncepcii jadro systému syntaktických kategórií.
- Odôvodnenie: sú prítomné prakticky v každej vete/výpovedi; robia z vety elementárnu jednotku komunikátu, dávajú jej význam základného prostriedku dorozumievania, pretvárajú „stavebný materiál“ jazyka na živú, skutočnú reč. Nedajú sa striktno odlišovať ani len teoreticky, a to preto, že v reálnych výpovediach fungujú vo vzájomnej súčinnosti, navzájom sa preskupujú, resp. navrstvujú sa jedna na druhú.

Sú aj ďalšie syntaktické kategórie?

- K uvedeným trom syntaktickým kategóriám alebo hyperkategóriám možno priradiť ďalšie, odrážajúce špecifickejšie alebo konkrétnejšie aspekty gramatickej a sémantickej štruktúry vety a aj jej komunikačnej funkcie.

Kategória personálnosti

- Možno ju zaradiť do kategoriálneho rámca predikatívnosti (s väzbami na kategórie modálnosti a komunikatívnosti).
- Odôvodnenie: štruktúra vety zahŕňa aj rôzne spôsoby vyjadrovania syntaktickej kategórie osoby. Možno ju charakterizovať ako sémanticko-syntaktickú kategóriu, ktorá v rámci nominálnej skupiny/mennej syntagmy môže referovať o účastníkoch rečového aktu (hovoriaca osoba a poslucháč), ako aj o nejakej tretej osobe, predmete alebo jave, ktoré sú prítomné alebo neprítomné v rečovej situácii. Táto kategória je výrazne gramatikalizovaná v slovesnej kategórii osoby.

Kategória apelatívnosti

- Má väzby najmä na kategórie modálnosti a komunikatívnosti, ale, samozrejme, aj na kategóriu personálnosti.
- Jej relevantnou vlastnosťou je upútať pozornosť adresáta na hovoriaceho, na jeho rečovú alebo nerečovú činnosť (vokatívnosť), na potrebu hovoriaceho byť o niečom informovaný (interogatívnosť), na jeho vôľu, aby adresát niečo robil/nerobil (imperatívnoš/prohibitívnosť). V každom prípade do obsahu kategórie apelatívnosti patrí zámer vplývať na adresáta a na jeho správanie.

Výrazové prostriedky apelatívnosti

- Vokatívne, imperatívne a interogatívne gramatické prostriedky a významy, zámenné tvary 2. osoby, ale aj neplnovýznamové výrazy typu *hľa, pozri, pst!, no, no tak...* Pri výskume niektorých týchto kategórií (napr. interogatívnosti) by mohla lingvistika využívať poznatky kognitívnej lingvistiky, resp. spolupracovať s ňou; mohli by sa skúmať také koncepty ako rozkaz, zákaz, nariadenie, dovolenie, prosba, návrh, rada... v slovenskom prostredí.

Kategória negácie

- Do rámca sémanticko-pragmatickej kategórie modálnosti možno začleniť kategóriu negácie a jej modálne hodnotiacu funkciu; aj v tomto prípade by sa žiadalo túto kategóriu skúmať v rámci axiologických konceptov.

O čom sme nehovorili?

- Napríklad o fungovaní niektorých gramatických kategórií aj v morfológii, aj v syntaxi (kategória pádu; o kategóriách času a spôsobu sa čiastočne hovorilo; o kategórii valencie ako o syntaktickej kategórii a pod).
- Dôležitou otázkou je prístup k jazykovým kategóriám a syntaktickým kategóriám z typologického hľadiska (napr. ergatívne jazyky – neergatívne jazyky z hľadiska vyjadrovania subjektu vety...; ako sa vyjadruje agentívnosť, paciénsivnosť a pod.).

Zoznam členov SJS pri JÚLŠ SAV v roku 2014

ALABÁNOVÁ, Mária, PaedDr., PhD.	DVORNICKÁ, Ľubica, Mgr.
AUXOVÁ, Darina, PhDr., PhD.	FERENČÍKOVÁ, Adriana, prom. fil., CSc.
AVRAMOVOVÁ, Miroslava, PhDr.	FINDRA, Ján, Dr. h. c. prof. PhDr., DrSc.
BALÁKOVÁ, Dana, PhDr., PhD.	FRÜHAUFOVÁ, Eva, Mgr., PhD.,
BALÁŽ, Gerhard, doc. PhDr., CSc.	GAJDOŠOVÁ, Katarína, Mgr.
BALÁŽ, Peter, doc. PhDr., CSc.	GÁLISOVÁ, Anna, Mgr., PhD.
BALÁŽOVÁ, Ľubica, Mgr.	GLOVNÁ, Juraj, prof. PhDr., CSc.
BALLEKOVÁ, Katarína, Mgr., PhD.	GRIGORJANOVÁ, Tatjana, doc. PhDr., CSc.
BÁNIK, Tomáš, Mgr., PhD.	HABIŇÁK, Andrej, PaedDr., PhD.
BARTKO, Ladislav, doc. PhDr., CSc.	HÁDKOVÁ, Marie, PhDr., PhD.
BENKO, Vladimír, Ing.	HANUDELOVÁ, Zuzana, doc. PhDr., CSc.
BÖHMEROVÁ, Adela, doc. PhDr., PhD.,	HAŠANOVÁ, Jana, PhDr.
M.A.	HÍREŠOVÁ, Alena, PhDr.
BOSÁK, JÁN, doc. PhDr., CSc.	HLADKÝ, Juraj, doc. PhDr., PhD.
BUDOVIČOVÁ, Viera, doc. PhDr., CSc.	HLAVATÁ, Renáta, PaedDr., PhD.
BUGÁROVÁ, Marta, doc. PhDr., CSc.	HONNEROVÁ, Barbora, Mgr.
BUJALKA, Anton, PhDr.	HORÁK, Emil, doc. PhDr., CSc.
BUZÁSSYOVÁ, Klára, PhDr., CSc.	CHOCHOLOVÁ, Bronislava, Mgr., PhD.
CABANOVÁ, Vlasta, doc. PaedDr., PhD.	IMRICHOVÁ, Mária, doc. PaedDr., PhD.
CADORINI, Giorgio, dott.	IVANOVÁ, Martina, doc. Mgr., CSc.
DAROVEC, Miloslav, doc. PhDr., CSc.	JANKOVIČOVÁ, Milada, PhDr., CSc.
DEPTOVÁ, Tatiana, Mgr.	JANOČKOVÁ, Nicol, Mgr., PhD.
DOBRÍKOVÁ, Mária, doc. PhDr., CSc.	JAROŠOVÁ, Alexandra, Mgr., CSc.
DOLNÍK, Juraj, prof. PhDr., DrSc.	KAČALA, Ján, č. k. SAV, prof. PhDr., DrSc.
DORUĽA, Ján, prof. PhDr., DrSc.	KÁZMÉROVÁ, Anita, Mgr.
DUDÁŠOVÁ, Júlia, prof. PhDr., CSc.	KIŠOVÁ, Jana, Mgr., PhD.
DUDOK, Miroslav, prof. PhDr., DrSc.	KLINCKOVÁ, Jana, doc. PhDr., CSc.
DUDOVÁ, Katarína, Mgr., PhD.	KOLLÁR, Dezider, doc. PhDr., CSc.
DUCHKOVÁ, Silvia, Mgr.	KONČALOVÁ, Jana, Mgr.
ĎURČO, Peter, prof., CSc.	KOPINA, Ján, PhDr.
ĎUROVIČ, Ľubomír, prof. PhDr., DrSc.	KOŠKOVÁ, Mária, Mgr., CSc.

KOVÁČIKOVÁ, Monika, PhDr.
 KOVÁČOVÁ, Viera, PhDr., PhD.
 KOVÁČOVÁ, Zuzana, PaedDr., PhD.
 KRAJČOVIČ, Rudolf, prof. PhDr., DrSc.
 KRALČÁK, Ľubomír, prof. PaedDr., PhD.
 KRÁLIK, Ľubor, PhDr., CSc.
 KRÁĽOVÁ, Zdena, PaedDr., PhD.
 KRAUSOVÁ, Anežka, Mgr.
 KRUPA, Viktor, PhDr., DrSc.
 KRŠKO, Jaromír, doc. Mgr., PhD.
 KUČERA, Ladislav, PhDr., CSc.
 LACKOVÁ, Marta, PaedDr., PhD.
 LALIKOVÁ, Tatiana, Mgr.
 LANSTYÁK, István, doc. PhDr., PhD.
 LAUERSDORF, Mark
 LIGOŠ, Milan, doc. PaedDr., CSc.
 LIPTÁK, Štefan, PhDr., CSc.
 LIPTÁKOVÁ, Alžbeta, PhDr., CSc.
 LIPTÁKOVÁ, Ľudmila, doc. PaedDr., CSc.
 MACHO, Marián, Mgr., PhD.
 MAJCHRÁKOVÁ, Daniela, Mgr.
 MAJTÁN, Milan, PhDr., DrSc.
 MAKIŠOVÁ, Anna, prof. Dr.
 MARIČOVÁ, Anna, prof. Dr.
 MIKLUŠ, Michal, prof. PhDr., CSc.
 MISLOVIČOVÁ, Sibyla, PhDr.
 MLACEK, Jozef, prof. PhDr., CSc.
 MÚCSKOVÁ, Gabriela, Mgr., PhD.
 NÁBĚLKOVÁ, Mira, doc. PhDr., CSc.
 NEMCOVÁ, Emília, PhDr., CSc.
 NIŽNÍKOVÁ, Jolana, prof. PhDr., CSc.
 OČENÁŠ, Ivan, PaedDr., PhD.
 OLOŠTIAK, Martin, doc. Mgr., PhD.
 OLOŠTIAKOVÁ, Lucia, Mgr., PhD.
 OLŠIAK, Marcel, PhDr.
 ONDRÁČKOVÁ, Zuzana, PhDr., PhD.
 ONDREJKOVÁ, Renáta, Mgr.
 ONDREJOVIČ, Slavo, prof. PhDr., DrSc.
 ORAVCOVÁ, Anna, PhDr., CSc.
 ORAVCOVÁ, Adriana, PhDr.
 ORGOŇOVÁ, Oľga, doc. PhDr., PhD.
 PANČÍKOVÁ, Marta, prof. PhDr., CSc.
 PATÁKOVÁ, Marta, doc. PhDr., CSc.
 PATRÁŠ, Vladimír, prof. PaedDr., CSc.
 PEKAROVIČOVÁ, Jana, doc. PhDr., PhD.
 PETRUFOVÁ, Magdaléna, PhDr.
 PÍCHA, Emil, PhDr., CSc.
 PORUBSKÁ, Emília, PhDr.
 POVAŽAJ, Matej, PaedDr., CSc.
 PUKANEC, Martin, Mgr., PhD.
 RAMŠÁKOVÁ, Anna, Mgr., PhD.
 RENDÁR, Ľubomír, PaedDr., PhD.
 RIPKA, Ivor, prof. PhDr., DrSc.
 ROHÁRIK, Pavol, doc., CSc.
 RUŠČÁK, František, doc. PhDr., CSc.
 RÝZKOVÁ, Anna, doc. PhDr., CSc.
 SABOL, Ján, prof. PhDr., DrSc.
 SABOLOVÁ, Oľga, doc. PhDr., CSc.
 SEDLÁKOVÁ, Marianna, PhDr., PhD.
 SEDLÁK, Imrich, prof. PhDr., CSc.
 SEJÁKOVÁ, Jana, PhDr., CSc.
 SKLADANÁ, Jana, doc. PhDr., CSc.
 SLANČOVÁ, Daniela, prof. PhDr., CSc.
 SOKOLOVÁ, Miloslava, doc. PhDr., CSc.
 SOTÁK, Michal, prof. PhDr., DrSc.
 SZYMCZAK-ROZLACH, Mariola, Dr., PhD.
 ŠEBESTOVÁ, Anna, PhDr.
 ŠEVČÍKOVÁ, Beáta, PhDr.
 ŠIMKOVÁ, Mária, PhDr.
 ŠIMUNOVÁ, Dagmar, PhDr.
 ŠKVARENINOVÁ, Oľga, PhDr., CSc.
 ŠVAGROVSKÝ, Štefan, doc. PhDr., CSc.
 TOMAŠČÍKOVÁ, Slávka, Mgr., PhD.
 TUŠKOVÁ, Tunde, doc., PhD.
 TVRDOŇ, Emil, doc. PhDr., CSc.
 TÝROVÁ, Zuzana
 UHRINOVÁ-HORNOKOVÁ, Alžbeta, PhD.
 URBANCOVÁ, Lujza, Mgr., PhD.
 VALENTOVÁ, Iveta, Mgr., PhD.
 VANČOVÁ, Iveta, Mgr.
 VAŇKO, Juraj, prof. PhDr., CSc.
 VILČEKOVÁ, Katarína, PaedDr.
 VOJTEKOVÁ, Marta, Mgr., PhD.
 VRÁBLĽOVÁ, Júlia, Mgr.
 VRLÍKOVÁ, Kristína, doc. PhDr., CSc.
 VUŽŇÁKOVÁ, Katarína, Mgr., PhD.
 YOVEVA-DIMITROVA, Snežana
 ZÁVODNÝ, Andrej, PaedDr., PhD.
 ZRNÍKOVÁ, Petra, Mgr., PhD.
 ZVONČEKOVÁ, DÁŠA, PhDr.
 ŽIGO, Pavol, prof. PhDr., CSc.
 ŽILÁKOVÁ, Mária, doc., PhD.

Zoznam členov SJS pri JÚLEŠ SAV v roku 2015

ALABÁNOVÁ, Mária, PaedDr., PhD.
AUXOVÁ, Darina, PhDr., PhD.
AVRAMOVOVÁ, Miroslava, PhDr.
BALÁKOVÁ, Dana, doc. PhDr., PhD.
BALÁŽ, Gerhard, doc. PhDr., CSc.
BALÁŽ, Peter, doc. PhDr., CSc.
BALÁŽOVÁ, Ľubica, Mgr.
BALLEKOVÁ, Katarína, Mgr., PhD.
BÁNIK, Tomáš, Mgr., PhD.
BARTKO, Ladislav, doc. PhDr., CSc.
BENKO, Vladimír, Ing.
BÖHMEROVÁ, Adela, doc. PhDr., PhD., M.A.
BOSÁK, JÁN, doc. PhDr., CSc.
BUDOVIČOVÁ, Viera, doc. PhDr., CSc.
BUGÁROVÁ, Marta, doc. PhDr., CSc.
BUJALKA, Anton, PhDr.
BUZÁSSYOVÁ, Klára, PhDr., CSc.
CADORINI, Giorgio, dott.
DAROVEC, Miloslav, doc. PhDr., CSc.
DOBRÍKOVÁ, Mária, doc. PhDr., CSc.
DORUĽA, Ján, prof., PhDr., DrSc.
DUDÁŠOVÁ, Júlia, prof. PhDr., CSc.
DUDOK, Miroslav, prof. PhDr., DrSc.
DUDOVÁ, Katarína, Mgr., PhD.
DUCHKOVÁ, Silvia, Mgr.
ĎURČO, Peter, prof., CSc.
ĎUROVIČ, Ľubomír, prof. PhDr., DrSc.
DVORNICKÁ, Ľubica, Mgr.
FERENČÍKOVÁ, Adriana, prom. fil., CSc.
FINDRA, Ján, Dr. h. c. prof. PhDr., DrSc.
GAJDOŠOVÁ, Katarína, Mgr.
GÁLISOVÁ, Anna, Mgr., PhD.
GLOVNÁ, Juraj, prof. PhDr., CSc.
GRIGORJANOVÁ, Tatjana, doc. PhDr., CSc.
HABIŇÁK, Andrej, PaedDr., PhD.
HANUDEĽOVÁ, Zuzana, doc. PhDr., CSc.
HAŠANOVÁ, Jana, PhDr.
HÍREŠOVÁ, Alena, PhDr.
HLADKÝ, Juraj, doc. PhDr., PhD.
HLAVATÁ, Renáta, PaedDr., PhD.
HONNEROVÁ, Barbora, Mgr.
HORÁK, Emil, doc. PhDr., CSc.
CHOCHOLOVÁ, Bronislava, Mgr., PhD.
IMRICHOVÁ, Mária, doc. PaedDr., PhD.
IVANOVÁ, Martina, doc. Mgr., CSc.
JANKOVIČOVÁ, Milada, PhDr., CSc.
JANOČKOVÁ, Nicol, Mgr., PhD.
JAROŠOVÁ, Alexandra, PhDr., CSc.
KAČALA, Ján, č. k. SAV, prof. PhDr., DrSc.
KÁZMÉROVÁ BRAXATORISOVÁ, Anita, Mgr.
KIŠOVÁ, Jana, Mgr., PhD.
KLIMOVICH, Martin, PaedDr., PhD.
KLINCKOVÁ, Jana, doc. PhDr., CSc.
KOLLÁR, Dezider, doc. PhDr., CSc.
KONČALOVÁ, Jana, Mgr.
KOPINA, Ján, PhDr.
KOŠKOVÁ, Mária, Mgr., CSc.
KOVÁČIKOVÁ, Monika, PhDr.
KOVÁČOVÁ, Viera, PhDr., PhD.
KOVÁČOVÁ, Zuzana, doc. PaedDr., PhD.
KRALČÁK, Ľubomír, prof. PaedDr., PhD.
KRÁLIK, Ľubor, PhDr., CSc.
KRÁĽOVÁ, Zdena, doc. PaedDr., PhD.
KRUPA, Viktor, PhDr., DrSc.
KRŠKO, Jaromír, doc. Mgr., PhD.
KUČERA, Ladislav, PhDr., CSc.
LACKOVÁ, Marta, PaedDr., PhD.
LALIKOVÁ, Tatiana, Mgr.
LAUERSDORF, Mark
LIGOŠ, Milan, doc. PaedDr., CSc.
LIPTÁK, Štefan, PhDr., CSc.
LIPTÁKOVÁ, Alžbeta, PhDr., CSc.
LIPTÁKOVÁ, Ľudmila, doc. PaedDr., CSc.
ĽOS IVORÍKOVÁ, Helena, Mgr.
MACHO, Marián, Mgr., PhD.
MAJCHRÁKOVÁ, Daniela, Mgr., PhD.
MAJTÁN, Milan, PhDr., DrSc.
MAKIŠOVÁ, Anna, prof. Dr.
MARIČOVÁ, Anna, prof. Dr.
MIKLUŠ, Michal, prof. PhDr., CSc.
MISLOVIČOVÁ, Sibyla, PhDr.
MLACEK, Jozef, prof. PhDr., CSc.
MÚCSKOVÁ, Gabriela, Mgr., PhD.
NÁBĚLKOVÁ, Mira, doc. PhDr., CSc.
NEMCOVÁ, Emília, PhDr., CSc.
NIŽNÍKOVÁ, Jolana, prof. PhDr., CSc.
OČENÁŠ, Ivan, PaedDr., PhD.
OLOŠTIAK, Martin, doc. Mgr., PhD.
OLOŠTIAKOVÁ, Lucia, Mgr., PhD.
OLŠIAK, Marcel, PhDr., PhD.

ONDRÁČKOVÁ, Zuzana, PhDr., PhD.
ONDREJKOVÁ, Renáta, Mgr.
ONDREJOVIČ, Slavo, prof. PhDr., DrSc.
ORAVCOVÁ, Anna, PhDr., CSc.
ORAVCOVÁ, Adriana, PhDr.
ORGOŇOVÁ, Oľga, prof. PhDr., PhD.
PANČÍKOVÁ, Marta, prof. PhDr., CSc.
PATÁKOVÁ, Marta, doc. PhDr., CSc.
PATRÁŠ, Vladimír, prof. PaedDr., CSc.
PEKAROVIČOVÁ, Jana, doc. PhDr., PhD.
PETRUFOVÁ, Magdaléna, PhDr.
PORUBSKÁ, Emília, PhDr.
POVAŽAJ, Matej, PaedDr., CSc.
PUKANEC, Martin, doc. Mgr., PhD.
RAMŠÁKOVÁ, Anna, Mgr., PhD.
RENDÁR, Lubomír, PaedDr., PhD.
REŠOVSKÁ, Soňa, Mgr.
RIPKA, Ivor, prof. PhDr., DrSc.
ROHÁRIK, Pavol, doc., CSc.
RUŠČÁK, František, doc. PhDr., CSc.
SABO, Róbert, Mgr., PhD.
SABOL, Ján, prof. PhDr., DrSc.
SABOLOVÁ, Oľga, doc. PhDr., CSc.
SEDLÁKOVÁ, Marianna, doc. PhDr., PhD.
SEDLÁK, Imrich, prof. PhDr., CSc.
SEJÁKOVÁ, Jana, PhDr., CSc.
SKLADANÁ, Jana, doc. PhDr., CSc.
SLANČOVÁ, Daniela, prof. PhDr., CSc.
SOKOLOVÁ, Miloslava, doc. PhDr., CSc.
SOTÁK, Michal, prof. PhDr., DrSc.
SZYMCZAK-ROZLACH, Mariola, Dr., PhD.
ŠEBESTOVÁ, Anna, PhDr.
ŠEVČÍKOVÁ, Beáta, PhDr.
ŠIMKOVÁ, Mária, PhDr., Ph.D.
ŠIMUNOVÁ, Dagmar, PhDr.
ŠKVARENINOVÁ, Oľga, PhDr., CSc.
ŠVAGROVSKÝ, Štefan, doc. PhDr., CSc.
TOMAŠČÍKOVÁ, Slávka, Mgr., PhD.
TUŠKOVÁ, Tunde, doc., PhD.
TVRDOŇ, Emil, doc. PhDr., CSc.
TÝROVÁ, Zuzana
UHRINOVÁ-HORNOKOVÁ, Alžbeta, PhD.
URBANCOVÁ, Lujza, Mgr., PhD.
VALENTOVÁ, Iveta, Mgr., PhD.
VANČOVÁ, Iveta, Mgr.
VAŇKO, Juraj, prof. PhDr., CSc.
VILČEKOVÁ, Katarína, PaedDr., PhD.
VOJTEKOVÁ, Marta, Mgr., PhD.
VRLÍKOVÁ, Kristína, doc., PhDr., CSc.
VUŽŇÁKOVÁ, Katarína, doc. Mgr., PhD.
YOVEVA-DIMITROVA, Snežana
ZÁVODNÝ, Andrej, PaedDr., PhD.
ZVONČEKOVÁ, DÁŠA, PhDr.
ŽIGO, Pavol, prof. PhDr., CSc.
ŽILÁKOVÁ, Mária, doc., PhD.